

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного/наукового спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
на тему:
«Управління капіталом банків в умовах невизначеності»

Виконавець:

студентка 6 курсу, групи 12, ЦЗФН
ГИРЯ Ю.В.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
СЕРГЄЄВА О.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвинутий банківський сектор є однією з необхідних умов ефективного функціонування економіки країни. Важливу роль у процесі створення та функціонування банківської установи відіграє банківський капітал. В сьогоденних умовах невизначеності, певних політичних, фінансово-економічних проблем в країні, а також через виникнення з боку держави недосконалості систем банківського нагляду, гостро постало питання щодо раціоналізації капіталу для банківських установ. Враховуючи те, що стан банківської системи є дуже важливим показником фінансової стійкості та економічного розвитку країн загалом, дослідження складу капіталу банків та стратегій управління ним є досить актуальним для нашої країни.

Проблемам, які пов'язані з формуванням капіталу банків, підтриманням достатності капіталу та його управлінням в цілому приділяли увагу такі вітчизняні вчені та науковці у галузі банківської справи, як: А. Мороз, В. Міщенко, Л. Примостка, Т. Болгар, М. Алексеєнко, Т. Болгар, О. Васюренко, К. Волохата, А. Герасимович, О. Дзюблюк, І. Парасій-Вергуненко, М. Савлук, Н. Слав'янська, та інші. Також завдяки працям зарубіжних економістів, серед яких А. Сміт, П. Роуз, П. Розенберг, Дж. Сінкі та ін., було здійснено великий прорив у дослідженні сутності власного капіталу в різні періоди розвитку економіки.

Метою дослідження є теоретико-методичне узагальнення та практичне приведення рекомендацій щодо визначення структури капіталу, методів вдосконалення рівня його достатності і стратегій управління в умовах невизначеності.

Для забезпечення досягнення поставленої мети виникла необхідність вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати сутність капіталу банку, визначити його функції та класифікацію;
- визначити методи оцінки і управління капіталом;
- проаналізувати нормативно правову базу щодо формування та регулювання капіталу банків України;
- надати оцінку достатності капіталу банківської системи України;
- провести аналіз динаміки нормативу достатності регулятивного капіталу;
- проаналізувати світовий досвід формування капіталу банків;
- змодельовати чинники впливу на рентабельність капіталу банківської системи;
- надати рекомендації щодо удосконалення капіталізації банківської системи України.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління банківським капіталом України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти щодо управління капіталом банків в умовах невизначеності.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання, як: теоретичне узагальнення, порівняння,

групування та систематизація, системний аналіз, графічний метод, методи моделювання та прогнозування, а також логічне узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти Національного банку України, що регламентують діяльність банків у сфері капіталу, офіційна звітність банків України, публікації наукових видань та праці різних науковців.

Наукова новизна одержаних результатів може бути використана банківською установою, метою якої є розроблення та обґрунтування заходів шляхом вдосконалення формування капіталу в банківській установі. Розроблені теоретичні та методичні положення можуть бути використані в роботі банківських установ при здійсненні ними планування банківської діяльності.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування). Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок. Основний зміст викладено на 75 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 16 рисунків.

Апробація результатів дослідження. По темі кваліфікаційної роботи були опубліковані тези на тему «Прогнозування чинників впливу на рентабельність капіталу в умовах воєнного стану» у ІХ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади формування капіталу банку**» було досліджено, що оскільки банківська система є однією із найважливіших елементів економіки країни, і її стан є важливим показником фінансової стійкості та розвитку економіки країни в цілому, дослідження сучасного стану формування капіталу банків є досить актуальним для нашої країни.

Розглянувши різні погляди й думки вчених, можна зробити висновок, що власний капітал банку - це грошові кошти, внесені акціонерами (засновниками банку), а також кошти, утворені в процесі діяльності банку для забезпечення його економічної самостійності й фінансової стійкості протягом усього періоду його діяльності.

Визначено, що управління капіталом банку є надзвичайно важливою складовою менеджменту банку та системи забезпечення стабільності у банківської сфері, оскільки капітал банку виконує значну роль, тому від ефективного управління ним залежить подальший розвиток банку. Законом визначено такі види банківського капіталу: статутний, приписний та регулятивний. Регулятивний капітал банку складається з основного та додаткового капіталу. Роль власного капіталу в діяльності банківської установи сповна розкривається через виконання ним своїх функцій. На основі аналітичного огляду ми визначили основні функції капіталу: операційну, захисну та регулюючу.

Проаналізовано, що методика визначення капіталу банку і розрахунку його достатності в банківській системі України створюється з рекомендацій Базельського

комітету. Визначено 3 основні нормативи капіталу банківської установи: мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), норматив достатності основного капіталу (Н3). Дотримання кожного із нормативів є важливим завданням для забезпечення стабільної діяльності банків та як наслідок банківського сектору в цілому.

Доведено, що в умовах економічної кризи та фінансової нестабільності введення нових змін та положень щодо визначення капіталу, мінімальних вимог до нього, впровадження нових показників буферів капіталу особливо необхідно.

У другому розділі **«Аналіз показників капіталу банківської системи України»** доведено, що сучасний рівень економіки країни залежить передусім від ефективного розвитку банківської системи, від того, наскільки ефективно спроможні діяти банки. Оскільки банки як посередники в перерозподілі грошових ресурсів істотно впливають на загальну ефективність виробництва, це може значно прискорити чи стримати економічний розвиток країни.

Доведено, що внаслідок певних політичних, фінансово-економічних проблем в країні, а також через виникнення з боку держави недосконалості систем банківського нагляду, гостро постало питання щодо раціоналізації капіталу для банківських установ. Виникає потреба в більш детальному дослідженні фінансового стану банківської системи України, ступеня використання власного капіталу банків та дотримання його обсягів в межах нормативів.

Визначено, що основними чинниками, які впливають на ефективність банківської системи корпоративного управління є показники прибутковості та рентабельності діяльності банків, оскільки зі зростанням рівня прибутку відбувається поповнення капіталу.

Проаналізувавши погляди та висловлювання різних науковців, можна підсумувати, що достатність капіталу — це можливість банку повністю і своєчасно, в потрібному обсязі розраховатися за своїми зобов'язаннями, таким чином забезпечуючи захист кредиторів від непередбачених збитків.

Для вирішення проблеми капіталізації постає важливе завдання для державного регулювання у вигляді ефективного управління, зростання фінансової стійкості та підвищення рівня надійності банківської системи шляхом забезпечення капіталізації на належному рівні. Для того, щоб вирішити проблеми капіталізації та достатності капіталу банківської системи потрібно застосувати кардинальні зміни в структурі загальноекономічних факторів шляхом зміни структури податкової системи для надання привабливих фінансових умов для подальших інвестицій у банківський сектор, вдосконалення системи корпоративного управління та зменшення обсягу ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю.

У третьому розділі **«Напрями підвищення капіталізації банківської системи України»** проведений аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що нарощення капіталізації банківської системи є однією із головних завдань кожної держави, яка прагне забезпечити фінансову стійкість, економічну стабільність, а також конкурентоспроможність банківської діяльності.

Визначення достатності капіталу, його розрахунок засновано на рекомендаціях Базельського комітету з питань банківського нагляду, які, починаючи

з Базель I, Базель II, Базель III, Базель 3.5 до Базель IV поступово доповнювались змінами. Його основним завданням є впровадження єдиних стандартів у банківській сфері в усьому світі та посилення банківського регулювання та нагляду.

Доведено, що в інтересах кожної держави, в нашому випадку в ролі регулятора виступає Національний банк України, є зростання рівня капіталізації і ліквідності банківських установ шляхом впровадження регуляторних вимог до банків, етапи яких наведені на рис. 3.8 включаючи 2021–2024 роки.

Доведено, що головною метою Базель I було утворення додаткових резервів та забезпечення функції регулятора і нагляду за дотриманням рівня достатності капіталу шляхом обмеження ризиків внаслідок можливих втрат банківських установ.

Обґрунтовано, що угода Базель II направлена на вирішення однієї з слабких сторін першого Базеля, а саме на саморегулювання та ринкову дисципліну.

Визначено, що Базель III особливу увагу приділяє показнику RWA, тобто достатності капіталу, яка залежить від обсягу активів, зважених на ризик.

Слід зазначити, що утворення Базеля IV є причиною недосконалості попередніх угод і спрямовано на забезпечення довіри до розрахунку активів, зважених на ризик, однак впровадження даної угоди було відкладено у зв'язку з ускладненням політичного та економічного становища у світі.

Визначено план впровадження нових регуляторних вимог Національним банком України до 2024 року.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на здобуття освітнього ступеня магістра наведено теоретико-методичне узагальнення та практичне приведення рекомендацій щодо визначення структури капіталу, методів вдосконалення рівня його достатності і стратегій управління в умовах невизначеності.

За підсумками виконаної кваліфікаційної роботи нами зроблено наступні висновки:

1. За результатами теоретичних напрацювань розглянуто сутність поняття «капітал банку» та «достатність капіталу», проаналізовано його функції та визначено класифікацію банківського капіталу за різними ознаками.

2. Охарактеризовано два основних методи управління капіталом та наведені їх переваги та недоліки. Головним джерелом методу внутрішніх джерел поповнення капіталу є нерозподілений прибуток банку, метод працює завдяки реінвестуванню прибутку, тобто найприйнятнішої і порівняно дешевої форми фінансування банку, який націлений на розширення своєї діяльності. Такий спосіб поповнення капіталу дає змогу залишити систему контролю за діяльністю банку, яка вже існує, не розширювати кількість власників, а отже запобігти зниженню дохідності акцій внаслідок збільшення їх кількості в обігу. Перевагами другого способу поповнення капіталу, тобто за рахунок зовнішніх джерел є можливість оперативно одержати значні суми грошових коштів, а також покращити позиції банку щодо залучення коштів у майбутньому. Але такий підхід має чимало недоліків, які полягають у

високій вартості витрат на розміщення випущених акцій та труднощів, пов'язані з ризиком розміщення акцій на ринку.

3. Проаналізовано нормативно-правову базу, яка регламентує формування складу капіталу банку і його розрахунку, визначення рівня достатності капіталу, що впливає з рекомендацій Базельського комітету, дотримання вимог яких, є обов'язковим не тільки для окремих установ, а і для банківської системи в цілому, оскільки реалізація вимог Базеля дає можливість ефективного функціонування банків шляхом розширювання масштабів своєї діяльності.

4. Доведено, що сучасний рівень економіки країни залежить передусім від ефективного розвитку банківської системи, від того, наскільки ефективно спроможні діяти банки. Оскільки банки як посередники в перерозподілі грошових ресурсів істотно впливають на загальну ефективність виробництва, це може значно прискорити чи стримати економічний розвиток країни. Аналіз стану банківської системи є важливим показником фінансової стійкості та економічного розвитку країн в цілому. За рахунок банківської системи економіка забезпечується необхідним обсягом фінансових ресурсів, відбувається вільний рух капіталу, здійснюються важливі для економіки кредитні операції та розрахунки між суб'єктами, тому дослідження сучасного стану формування та стратегій управління капіталом банків є досить актуальним для нашої країни.

5. Проведено оцінку достатності капіталу банківської системи України і, проаналізувавши висловлювання різних науковців можна сказати, що достатність капіталу — це можливість банку повністю і своєчасно, в потрібному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, таким чином забезпечуючи захист кредиторів від непередбачених збитків. Встановлюється для того, щоб не було у банку можливості перекласти кредитний ризик неповернення банківських активів на його кредиторів/вкладників. Також з цією метою Національний банк України розробив основні економічні нормативи для виконання ролі регулятора та здійснення контролю за обов'язковим виконанням цих нормативів всіма банками. Проаналізовано також динаміку достатності капіталу, яка свідчить, що у 2016 р. банківська система мала достатність капіталу на рівні 12 %, що перевищує мінімальне значення нормативу у 10%, проте з високою долею впевненості можна зазначити, що такого обсягу недостатньо для покриття всіх можливих втрат, пов'язаних і наданими кредитами у період світової фінансово-економічної кризи. Протягом досліджуваного періоду показник по банківській системі входить у нормативне значення та має позитивну тенденцію до збільшення. Так, станом на 01.07.2022 року його рівень склав 17,16%.

6. Проведено оцінку показників використання капіталу банківської системи України. Визначено, що основними чинниками, які впливають на ефективність банківської системи корпоративного управління є аналіз показників рентабельності діяльності банків, що характеризуються двома основними показниками, а саме ROA і ROE. Проаналізовано, що рівень капіталізації та інвестиційної активності банківської системи перебуває на низькому рівні, не дивлячись навіть на стрімку динаміку розвитку банківської системи. Таким чином, низький рівень капіталізації

несе за собою ряд проблем і загрожує стабільності банківської системи та розвитку економіки в цілому.

7. Проаналізовано міжнародний досвід, а саме визначено, що розрахунок достатності капіталу заснований на рекомендаціях Базельського комітету з питань банківського нагляду, які, починаючи з Базель I, Базель II, Базель III, Базель 3.5 до Базель IV поступово доповнювались змінами. Його основним завданням є впровадження єдиних стандартів у банківській сфері в усьому світі та посилення банківського регулювання та нагляду. Охарактеризовано, що високий рівень достатності капіталу банків в сучасних умовах спричиняє істотне підвищення довіри до банківських установ з боку населення. Дотримання рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду з питань достатності капіталу банків особливо важливе в умовах економічної кризи та фінансової нестабільності, викликаній ще карантинними обмеженнями COVID 19, а також в умовах воєнного стану. Саме через наявні проблеми оцінювання адекватності капіталу банків повинно спиратися не лише на національному рівні, а і на міжнародну банківську практику.

8. Здійснено моделювання чинників впливу та застосовано кореляційний метод аналізу для встановлення зв'язку і виміру тісноти між обраними факторами шляхом формулювання теоретичної гіпотези про вплив на залежну змінну, а саме рентабельність капіталу банківської системи, в незалежних факторах та отримано рівняння регресії, яке можна використовувати в практичних розрахунках аналізу, подальшого прогнозу або плану.

9. Визначено етапи впровадження нових регуляторних вимог, які ґрунтуються на міжнародних стандартах банківського регулювання, які визначені Базельським комітетом з банківського нагляду та директивами ЄС і мають на меті стабілізацію банківської системи, можливість протистояти ризикам, пов'язаних з банківською діяльністю, зростання кредитної стійкості окремого банку, а також економічного зростання в цілому. Національним банком України наведено ряд новацій у банківській сфері, а саме: вдосконалення корпоративного банківського управління за рахунок збільшення відповідальності, яку бере на себе правління за схвалені рішення; встановлення додаткових вимог до членів правління банку щодо колективної придатності кожного з органів управління; посилення вимог до управління ризиками та здійснення контролю над ними; формування нової структури капіталу банку, яка буде включати буфери капіталу. І на нашу думку, важливим рішенням щодо вдосконалення регуляторних вимог є у першу чергу збільшення повноважень Національного банку України шляхом здійснення оперативного нагляду, який буде швидко реагувати на виникаючі ризики або на погіршення фінансового стану банку, його рентабельності та ліквідності.

АНОТАЦІЯ

ГИРЯ Ю.В. «Управління капіталом банків в умовах невизначеності». Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою

професійного спрямування «Управління діяльністю банків на фінансовому ринку» – Одеський національний економічний університет. Одеса, 2022 р.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти та практичне приведення рекомендацій щодо визначення структури капіталу, методів вдосконалення рівня його достатності і стратегій управління в умовах невизначеності.

Проаналізовано сучасний стан діяльності банківських установ України щодо формування, використання капіталу та динаміку адекватності капіталу банківської системи України.

Досліджено міжнародний досвід формування капіталу банків. Запропоновано вирішення проблеми формування капіталу в умовах невизначеності, розглядаючи напрями діяльності НБУ щодо удосконалення капіталізації банківської системи України.

Ключові слова: капітал, управління капіталом, регулятивний капітал, адекватність капіталу, Базельській комітет, буфер збереження капіталу, фінансова стійкість, нормативно-правова база, банківська діяльність.

ANNOTATION

GIRYA J.V. «Organizational and methodological principles of bank capital formation».

Thesis for Master degree in specialty 072 «Finance and Credit» under the master's program «Management of banks' activities on the financial market» – Odesa National Economic University. – Odesa, 2022.

Thesis deals with theoretical aspects and practical presentation of recommendations for determining the capital structure, methods of improving its level of sufficiency, and management strategies in conditions of uncertainty.

The article analyzes the current state of banking institutions in Ukraine with regard to the capital formation. The dynamics of capital adequacy of the banking system of Ukraine is analyzed. The international experience of bank capital formation is studied. The article analyzes the the problems of capital formation in conditions of uncertainty.

Keywords: capital, regulatory capital, capital management, capital adequacy, Basel Committee, capital preservation buffer, financial stability, legal framework, banking activity.